

Indikaatorite „Ettevõtjatulu“ ja „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ analüüs 2010. a andmetel, aruande lühikokkuvõte 2011

Tellija: Põllumajandusuuringute Keskus, kontaktisik Katrin Vask, katrin.vask@pmk.agri.ee
Töö teostaja: OÜ AgriNet
Jäned, 2011

Sissejuhatus

Töö eesmärgiks oli välja selgitada, mil määral on Eesti maaelu arengukava (MAK) 2007-2013 II telje meetmed aidanud säilitada ja suurendada keskkonnasõbralike põllumajandustootjate tulutaset.

Indikaatori “mahetoodanguna müüdud mahetoodete osa” analüüsimiseks vajalike andmete saamiseks viidi põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi FADN valimisse kuulunud mahetootjate hulgas läbi küsitlus. Küsitleti vaid neid mahetootjaid, kellel oli 2010. aasta seisuga õigus müüa oma toodangut viitega mahepõllumajandusele ehk kellel oli üleminekuaja läbinud põllumajandusmaid ja/või loomi. Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi 2010. aasta valimis oli 661 testettevõtet, nendest mahetootjaid 145 ehk 22%.

MAK 2007-2013 II telje raames makstud toetuste mõju hindamiseks peamistele majandustulemustele on võetud kasutusele indikaator “ettevõtjatulu”. Andmete analüüsimisel on keskendutud nendele näitajatele, mis on otseselt seotud põllumajandustootjatele makstud toetustega hindamaks nende mõju majandusnäitajatele. Indikaatori “ettevõtjatulu” peamiseks analüüsiobjektideks on netolisandväärtus, ettevõtjatulu ning arvestuslik netokasum. Lisaks on analüüsitud ka maakasutust, sissetulekute struktuuri ning investeeringute taset.

Indikaatorite “mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa” ja “ettevõtjatulu” näitajad on arvatud kaalutud keskmistena, mis annab võimaluse üldistada saadud tulemusi gruppi kuuluvate põllumajandustootjate üldkogumi kohta.

Indikaatori „mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ analüüs

Küsimused olid mahetoodangu tootmise mahtude ja toodangu realiseerimise kohta mahe- või tavatoodanguna toodanguliikide lõikes ning viidete (suuline, kirjalik, ökomärk) kasutamise ja peamiste turustuskanalite kohta mahetoodangu realiseerimisel.

Võrreldes 2009. aastaga on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osakaal kogu müügi mahust vähesel või suuremal määral tõusnud kõikide loomakasvatustoodangu liikide puhul. Kõige enam suurenes 2010. aastal elusveiste ja kanamunade realiseerimine viitega mahepõllumajandusele (vastavalt 49% ja 23% rohkem kui 2009. aastal). Lehmapiima realiseeriti 2010. aastal viitega mahepõllumajandusele 16% enam kui 2009. aastal.

Kitsepiima müüdi kogu ulatuses viitega mahepõllumajandusele. Viitega mahepõllumajandusele realiseeriti ka valdav osa mee ja kanamunade kogu müügi mahust

(vastavalt 97% ja 91%). Samuti müüdi mahedana ka valdav osa elusveistest. Kodulinde ja sealiha müüdi viitega mahepõllumajandusele vastavalt 74% ja 72%. Eluslambaid realiseeriti mahedana 71% ja villa – 36%. Lamba- ja veiseliha müüdi viitega mahepõllumajandusele vastavalt 53% ja 50% (2009. aastal vastavalt 51% ja 34%). Lehmapiima realiseeriti viitega mahepõllumajandusele 24% (2009. aastal 8%).

Vaarikaid, astelpaju marju, mustsõstraid ning ka muid sõstraid müüdi kogu ulatuses viitega mahepõllumajandusele. Viitega mahepõllumajandusele realiseeriti peaaegu kogu ulatuses ka maasikaid ja mugul- ja juurköögivilju. Samuti müüdi mahedana valdav osa mahedana toodetud kartulist ja teraviljadest. Öunu realiseeriti viitega mahepõllumajandusele 42% ja rukist 18% kogu müüginahust.

Võrreldes 2009. aastaga on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osakaal kogu müüginahust vähesel või suuremal määral tõusnud odra, kaera, kartuli, õunte, astelpaju marjade, vaarikate ja mustsõstarde puhul. Rukki ja nisu mahedana realiseerimise osakaal kogu müüginahust on võrreldes 2009. aastaga vähenenud vastavalt 36% ja 31%. Viitega mahepõllumajandusele realiseeritud maasikate ja mugul- ja juurköögiviljade osakaal on jäänud enam-vähem samale tasemele.

Loomakasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 71% mahetootjatest (2009. aastal 62%, 2008. aastal 60%). Kõige levinumaks viiteks loomakasvatustoodangu realiseerimisel oli suuline viide, mida kasutas ühe viitamisiisina 81% mahetootjatest (2009. aastal 71%, 2008. aastal 64%). Näiteks kodulindude, kitsepiima, kanamunade ja sealiha mahedana realiseerimisel kasutati ainult suulist viidet. Ka lehmapiima realiseerimisel mahedana oli kõige rohkem (97% puhul) kasutatud suulist viidet. 2009. aastaga võrreldes on märgata loomakasvatustoodangu mahedana realiseerimisel suulise viitamise kasvu ning seda pea kõikide loomakasvatustoodangu liikide lõikes.

Elusveiste ja -lammaste, veise- ja lambaliha realiseerimisel mahedana kasutati ka kirjalikku viidet. Kirjalikku viidet kasutas 30% (2009. aastal 34%, 2008. aastal 36%) ja ökomärki kasutas 4% mahetootjatest (2009. aastal ökomärki ei kasutatud) oma loomakasvatustoodangu realiseerimisel. Ökomärgi mittekasutamise peamiseks põhjuseks on see, et näiteks maheloomaliha ökomärgiga viitamisel peab tootjal olema töötlemise ja pakendamise luba. Samas on lihatoodete väiketöötlemise käivitamine seotud suurte investeeringutega ja käib väiketootjale üle jõu.

Taimekasvatustoodangu mahetoodanguna realiseerimisel oli kasutatud kõiki kolme viidet. Maasikate, kartuli, mustsõstarde, vaarikate, õunte ja muude sõstarde mahedana realiseerimisel oli kõige rohkem kasutatud suulist viidet. Ökomärgiga viitamist kasutati astelpaju marjade, mugul- ja juurköögiviljade, vaarikate ja maasikate realiseerimisel.

Taimekasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 74% mahetootjatest (2009. aastal 77%, 2008. aastal 64%). Kõige levinumaks viiteks oli suuline viide, mida kasutas ühe

viitamisviisina 66% mahetootjatest (2009. aastal 58%). Kirjalikku viidet kasutas 42% ja ökomärki 11% mahetootjatest (2009. aastal vastavalt 47% ja 12%).

Üldkokkuvõttes viitas taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisel mahetootmisele 76% mahetootjatest (2009. aastal 77%, 2008. aastal 66%). Kõige levinumaks viitamisviisiks taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisel osutus 2010. aastal suuline viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 77% mahetootjatest (2009. aastal 68%, 2008. aastal 47%). Kirjalikku viidet kasutas 39% ja ökomärki 9% mahetootjatest (2009. aastal vastavalt 39% ja 6%, 2008. aastal vastavalt 44% ja 10%).

Kõige tähtsamaks peamiseks turustuskanaliks oli talust kohapealt – 35% (2009. aastal 29%, 2008. aastal 32%, järgnes müük tavatoodanguna tööstusele/töötlejale – 25% (2009. aastal 38%, 2008. aastal 32%). 12% mahetootjatest nimetas peamise turustuskanalina müügi teisele mahetootjale (2009. aastal 7%), 9% tavatoodanguna kokkuostjale/vahendajale ja 4% otse kliendile koju.

Indikaatori “ettevõtjatulu” analüüs

Indikaatori “ettevõtjatulu” peamiseks analüüsiobjektideks on netolisandväärtus, ettevõtjatulu ning arvestuslik netokasum, mis on arvatud keskmiselt ettevõtte kohta. Võttes arvesse, et põllumajandustootjad on nii tootmisstruktuuri kui ka suuruse (nii põllumajandusmaa pindala kui ka loomade arvu poolest) poolest väga erinevad, on eelpool nimetatud näitajaid analüüsitud väljendatuna ettevõttes hõivatud tööjõu aastaühiku ning põllumajandusmaa hektari kohta.

Indikaatori “ettevõtjatulu” analüüsimiseks on 2010. aastal teatud toetust taotlenud ettevõtetest eraldi analüüsitud:

- mahepõllumajandusliku tootmise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **Mahetootjad**);
- keskkonnasõbraliku majandamise toetust ning keskkonnasõbraliku tootmise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **KSM tootjad**);
- ebasoodsamate piirkondade toetust taotlenud tootjad (edaspidi **ESA tootjad**);
- poollooduslike koosluste hooldamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **PLK tootjad**);
- ohustatud tõugu looma pidamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **OTL tootjad**);
- loomade karjatamise toetust saanud tootjad (edaspidi **LKT tootjad**);
- Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (edaspidi **Natura (M 2.2) tootjad**);
- Natura 2000 alal asuva erametsamaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (edaspidi **Natura (M 2.7) tootjad**);
- II telje toetusi taotlenud tootjad (edaspidi **II telje tootjad**);
- II telje toetusi mittetaotlenud tootjad (edaspidi **Tavatootjad**);
- FADNi põllumajandustootjate üldkogumi kuuluvad tootjad (edaspidi **Eesti keskmine**).

Eesti põllumajandustootja kasutuses oli 2010. aastal keskmiselt 108,6 ha põllumajanduslikku maad, millest 61,1% oli renditud. Mahetootjal oli 2010. aastal kasutada keskmiselt 122,2 ha põllumajanduslikku maad. Maakasutuse poolest olid kõige suuremad KSM, PLK ja Natura (M2.2) tootjad. Maakasutuse poolest kõige väiksemad olid tavatootjad, kellel oli keskmiselt 76,3 ha põllumajanduslikku maad ettevõtte kohta. Seega võib järeldada, et KSM, PLK ja Natura (M 2.2) kohustusega on liitunud just maakaustuse poolest suuremad põllumajandustootjad.

Tootjate gruppide lõikes oli kõige suurem erinevus söödakultuuride osas: mahe-, PLK, OTL ja LKT tootjatel oli üle 60% maast söödakultuuride all, seega on nende toetusmeetmetega liitunud enamasti loomakasvatusega tegelevad tootjad. Samas KSM ja tavatootjatel oli teravilja ja õlikultuuride all üle 60% maast, seega nendes tootjate gruppides on enamuses taimekasvatusega tegelevad tootjad. Eesti keskmiselt oli ligikaudu pool põllumajandusmaast (42%) söödakultuuride all, kolmandikul maast (33%) kasvatati teravilja.

Kogutoodangu väärtus koos toetustega (v. a investeeringutoetused) ulatus 2010. aastal 814 euronit keskmiselt põllumajandusmaa hektari kohta. Võrreldes Eesti keskmisega oli 2010. aastal kogutoodang koos toetustega (v.a investeeringutoetused) arvestatuna põllumajandusmaa hektari kohta suurem KSM ja LKT tootjatel (vastavalt 844 € ja 1 019 €). Kogutoodangu väärtus koos toetustega (v. a investeeringutoetused) oli 2010. aastal põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna kõige väiksem mahe-, PLK ja Natura (M 2.7) tootjatel (vastavalt 525 €/ha, 551 €/ha ja 564 €/ha).

Eesti keskmine põllumajandustootja sai 2010. aastal sissetulekuid (k.a toetused) 713 € põllumajandusmaa hektari kohta. Põllumajandusmaa hektari kohta arvestatuna said KSM ja LKT tootjad 2010. aastal 5%-15% võrra rohkem sissetulekuid Eesti keskmisega võrreldes. Mahe-, PLK, OTL ja Natura (M 2.7) tootjad said sissetulekuid hektari kohta teiste gruppide ning Eesti keskmisega võrreldes oluliselt vähem.

Arvestades, kui suure osatähtsuse põllumajandustootjate sissetulekute moodustavad toetused, saab hinnata, milline on nende sõltuvus toetustest. Eesti keskmisel põllumajandustootjal moodustasid toetused 27% sissetulekute struktuuris. Toetuste (v.a investeeringutoetused) osatähtsus sissetulekutes oli kõige suurem PLK, OTL, Natura (2.7) ja mahetootjatel, moodustades 2010. aastal üle 40% sissetulekute. Seega võib järeldada, et eelpoolnimetatud toetusi taotlenud ettevõtetel on võrreldes teisi II telje toetusi taotlenud tootjatega oluliselt suurem sõltuvus toetustest.

Vastavat toetust saanud tootjate grupis MAK II telje toetuste osatähtsus sissetulekute struktuuris 2010. aastal:

- Mahetootjatel moodustas mahetoetus 21% (2009. aastal 22%, 2008. aastal 30%);
- KSM tootjatel moodustas KSM toetus 6% (2009. aastal 6%);
- ESA tootjatel moodustas ESA toetus 3% (2009. aastal 4%, 2008. aastal 5%);
- PLK tootjatel moodustas PLK toetus 9% (2009. aastal 12%, 2008. aastal 14%);

- OTL tootjatel moodustas OTL toetus 1% (2009. aastal 2%);
- LKT tootjatel moodustas LKT toetus 2%;
- Natura (M 2.2) tootjatel moodustas Natura (M 2.2) toetus 1% (2009. aastal 1%, 2008. aastal 1%);
- Natura (M 2.7) tootjatel moodustas Natura (M 2.7) toetus 1% (2009. aastal 3%);
- II telje tootjatel moodustasid MAK II telje toetused keskmiselt 10% (2009. aastal 11%).

FADNi andmetel tootis Eesti keskmine põllumajandustootja 2010. aastal 13 274 € NLV tööjõu aastaühiku kohta. Toetuste osatähtsus NLV-s oli 79%. Võrreldes 2009. aastaga on NLV tööjõu aastaühiku kohta kasvanud 65%, kusjuures 2009. aastal moodustasid toetused 96% NLV-st. NLV tööjõu aastaühiku kohta tootsid 2010. aastal kõige rohkem KSM, Natura (M 2.2) ja Natura (M 2.7) tootjad (üle 20 000 €/TJÜ) ja kõige vähem OTL ja tavatootjad (alla 13 000 €/TJÜ).

Eesti keskmisel põllumajandustootjal moodustas ettevõtjatulu koos toetustega 2010. aastal 8 398 €/TJÜ. Tööjõu aastaühiku kohta arvestatuna tootsid 2010. aastal kõige rohkem ettevõtjatulu Natura (M 2.7) ja Natura (M 2.2) tootjad (vastavalt 21 348 € ja 14 263 €) ning kõige vähem LKT ja tavatootjad (vastavalt 6 791 € ja 7 304 €). KSM ja ESA tootjad tootsid ettevõtjatulu tööjõu aastaühiku kohta arvestatuna keskmiselt vastavalt 10 761 € ja 10 477 €.

Vastavat toetust saanud tootjate grupis MAK II telje toetuste osatähtsus ettevõtjatulu struktuuris 2010. aastal:

- Mahetootjatel moodustas mahetoetus 54% (2009. aastal 48%, 2008. aastal 39%);
- KSM tootjatel moodustas KSM toetus 35% (2009. aastal 43%);
- ESA tootjatel moodustas ESA toetus 14% (2009. aastal 19%, 2008. aastal 11%);
- PLK tootjatel moodustas PLK toetus 35% (2009. aastal 41%, 2008. aastal 25%);
- OTL tootjatel moodustas OTL toetus 4%(2009. aastal 4%);
- LKT tootjatel moodustas LKT toetus 11% (2009. aastal 5%);
- Natura (M 2.2) tootjatel moodustas Natura (M 2.2) toetus 2% (2009. aastal 6%, 2008. aastal 3%);
- Natura (M 2.7) tootjatel moodustas Natura (M 2.7) toetus 3% (2009. aastal 6%);
- II telje tootjatel moodustasid II telje toetused keskmiselt 49% (2009. aastal 65%).

FADN andmetel kasutati tööjõudu keskmiselt 2,0 aastaühikut ettevõtte kohta (arvestuslikult võrdub üks aastaühik 2 200 töötunniga), millest 52% moodustas tasustamata tööjõud. Tasustatud tööjõu osatähtsus kogu tööjõukulus erines oluliselt MAK II telje toetusi taotlenud tootjate gruppide lõikes – Natura (M 2.7) ja mahetootjate grupis oli üle 70% kogu tööjõukulust tasustamata, samas KSM tootjate grupis ainult 21%. Seetõttu on analüüsitud ka arvestuslikku netokasumit (ANK), kus ettevõtjatulust lahutatakse tasustamata tööjõukulu tasustatud tööjõu palgatasemel. Arvestuslik netokasum on eriti oluline just väiketootjate majandustulemuste hindamisel, et väärtustada ka palgata töötavate omanike ja pereliikmete tööaega, mille eest tasu ei makstud.

FADN andmetel tootis põllumajandustootja 2010. aastal keskmiselt 58 € arvestuslikku netokasumit põllumajandusmaa hektari kohta, sh kõige rohkem tootsid arvestuslikku netokasumit mahetootjad Natura (M 2.2) ja Natura (M 2.7) tootjad (vastavalt 123 €/ha ja 154 €/ha), KSM tootjad 101 €/ha. ESA ja mahetootjatel oli arvestuslik netokasum keskmiselt 71 €/ha ja 90 €/ha.

Eesti keskmine põllumajandustootja tootis 2010. aastal arvestuslikku netokasumit 3 177 € tööjõu aastaühiku kohta, kõige rohkem tootsid arvestuslikku netokasumit Natura (M 2.2) ja Natura (M 2.7) tootjad (vastavalt 10 448 €/TJÜ ja 15 798 €/TJÜ) ning kõige vähem LKT ja tavatootjad (vastavalt 3 423 €/TJÜ ja 1 222 €/TJÜ). KSM tootjatel oli arvestuslik netokasum keskmiselt 8 420 €/TJÜ. ESA ja mahetootjad tootsid arvestuslikku netokasumit tööjõu aastaühiku kohta vastavalt 5 317 € ja 6 814 €.